

VSKS-tieto

**Viipuri tänään – rakennusperintö kaupungin kehityksen
voimavarana**

Julia Mošnik

VSKS-tieto-sarjassa julkaistaan Viipuria ja sen lähialueita käsittelevää yleistä tietokirjallisuutta. Sarjan taittopohjat on rahoitettu Suomen tiedekustantajien liiton tuella vuonna 2023. Liiton toimintaa rahoitetaan tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry:n keräämillä tiedejulkaisujen käyttökorvauksilla ja nimellisillä jäsenmaksuilla.

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura on tieteellinen seura, jonka tarkoituksena on lisätä tietoa Viipurin ja sen lähialueiden historiasta. Seura on perustettu vuonna 1845.

VSKS-tieto 15

Viipuri tänään – rakennusperintö kaupungin kehityksen voimavarana

Julia Mošnik (FT)

VSKS, Helsinki 2026. 19 sivua.

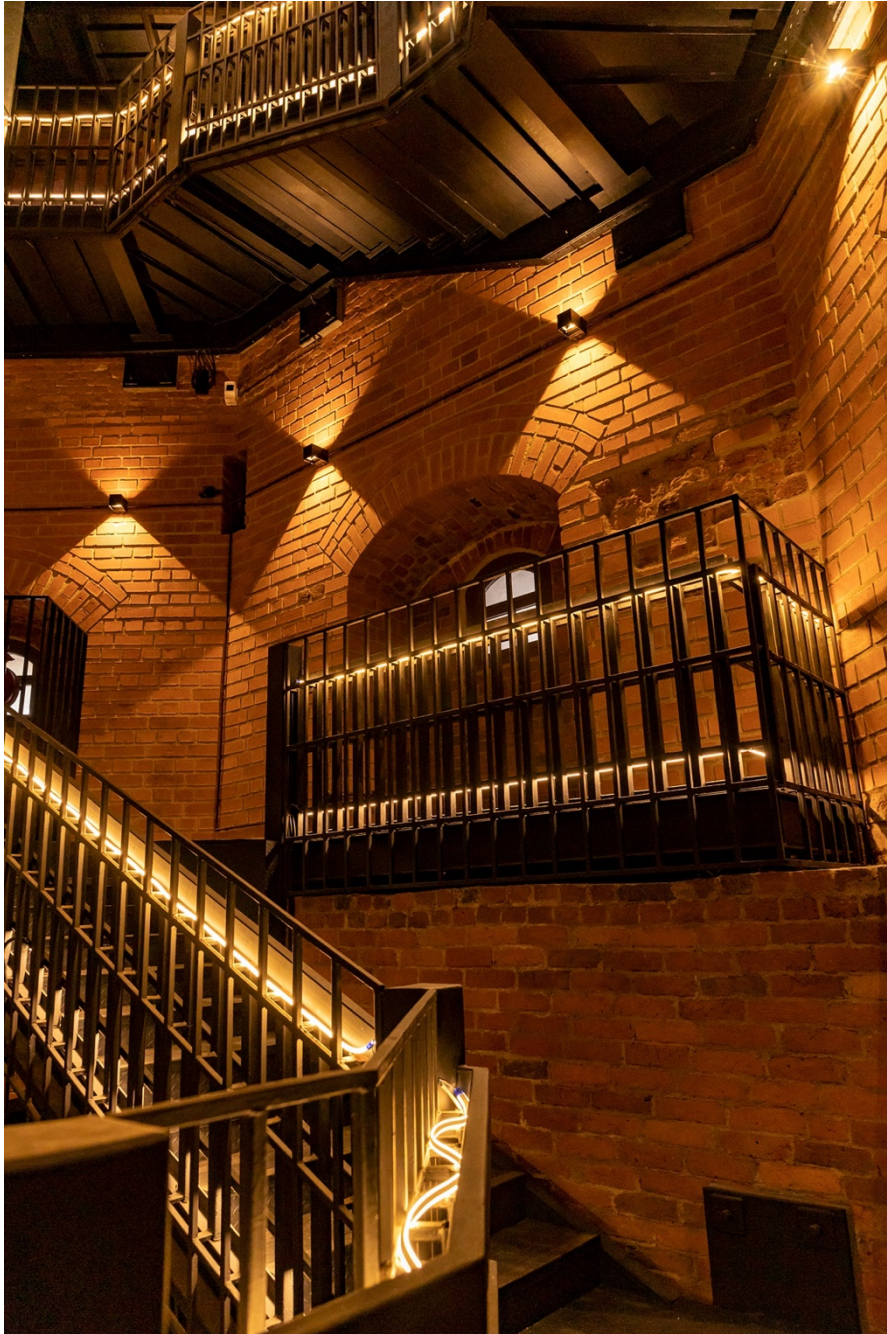
ISSN 2984-5378.

Viipuri tänään – rakennusperintö kaupungin kehityksen voimavarana

Tässä artikkelissa keskityn niihin teknisen kunnon ja käytön muutoksiin, joita Viipurin kulttuuriperinnöksi katsotuissa rakennuksissa on viimeisten 20–25 vuoden aikana tapahtunut. Käsittelen myös kaupungin rakennusperinnön restaurointiin liittyviä kysymyksiä ja ongelmia sekä sitä, mikä merkitys, mitä mahdollisuuksia ja millaisia tulevaisuudennäkymiä arkkitehtuurimuistomerkeillä voi olla Viipurin kehittämisessä. Alkuun on tosin syytä tähdentää, etten ole kulttuuriperinnön säilyttämisestä vastaava viranomainen tai valtion virkamies enkä myöskään arkkitehti tai restaurointiarkkitehti vaan historiantutkija ja museoalan ammattilainen, ja arvioin nyky-Viipurissa tapahtuvia prosesseja tästä näkökulmasta.

Viipurin linnan museo on kaupungissa tärkeässä asemassa. Siihen kuuluvat paitsi Linnasaaren rakennuskokonaisuus myös useat merkittävät rakennusmuistomerkit ja kaupungin symbolit: Vanha kellotorni, Raatitorni, Pyöreä torni, Pyhän Hyacinthuksen kirkko, Vyborgskaja ulitsan (Keisarinkadun / Luostarinkadun) keskiaikaiset talot, vanha tuomiokirkko sekä entinen dominikaanisen konventin kirkko (kaksi viimeksi mainittua raunioituneessa tilassa), insinöörikomennuskunnan rakennukset Petrovskaja naberežnajalla Viipurin linnaa vastapäätä ynnä muut. Viipurin linnan museo paitsi säilyttää ja tutkii niitä ja saattaa niitä koskevaa tietoa yleisön ulottuville myös luo suhteita

sekä viranomaisiin että paikallisyhteisöön ja matkailun kentälle. Tämä edellyttää museolta osallistumista kaupungin rakennusperintöä koskeviin prosesseihin. Siihen palaan myöhemmin.

Viipurin linnan Pyhän Olavin torni on restauroitu. Tornin näköalatasanteelle pääsee uusia, vankkoja teräsportaita pitkin, liikuntarajoitteinen lasiseinäisellä hissillä. Valokuva: Aljona Golovatš, 2024.

Ennen kuin kerron nykypäivän Viipurista, lausun vielä muutaman sanan kaupungin neuvostovuosista ja niiden jälkeisestä ajasta. Viipurin neuvostoaikaiset kehityssuunnitelmat perustuivat siihen, että kaupungin

väkiluku kasvaisi ja että taloudellisen kehityksen perustana ja vetureina olisivat teollisuus ja liikenne, kun taas matkailun ja vierailijoiden tarpeita ei juurikaan otettu huomioon. Tämä kehityssuunta oli nähtävissä jo Vladimir Taleporovskin ja Fedosia Miljukovan vuonna 1947 laatimasta jälleenrakennussuunnitelmasta, jonka mukaan Viipurin oli määrä kasvaa Leningradin alueen itsenäisenä hallinnollisena keskuksena, teollisuuskaupunkina, jossa olisi paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia yrityksiä, sekä suurena merisatamana ja rautateiden solmukohtana. Viipurissa oli tarkoitus kouluttaa opettajia, lääkäreitä ja maatalousalan ammattilaisia sekä merivoimien ja sisäministeriön henkilökuntaa. Lisäksi Viipurin ja Leningradin kehittäminen kytkeytyivät toisiinsa. Sotienjälkeisinä vuosina kaupunkikuvaa kuitenkin vinouttivat Viipurin taloudellisen roolin vahvistaminen ja teollisuuslaitosten sijoittaminen historialliseen keskusta, kuten Viktor Dmitrijevin kertoo artikkelissaan.

Vuoden 1947 suunnitelman kannalta tärkeä oli päätös, että Viipuri tuli kunnostaa arkkitehtuurimuistomerkkinä. Päätöksen ansiosta voitiin sekä saattaa arvokkaita arkkitehtuurimuistomerkkejä valtiollisen suojelun piiriin että ainakin osittain suojella historiallisia kaupunginosia niille tyyllillisesti vieraalta uudisrakentamiselta. Samoin päätös loi mahdollisuuden säilyttää kaupunkikortteleiden ja kaupunginosien toiminnallinen jatkuvuus, koska koulut, pankit ja hoitolaitokset, eräät kunnalliset laitokset, posti sekä kaupat sijoitettiin sellaisiin rakennuksiin, jotka oli ennen sotia suunniteltu kyseisiin käyttöihin.

Neuvostoaikana kehitettiin järjestelmä, jossa kulttuuriperintökohteet kirjattiin ja luokiteltiin merkittävyytensä mukaisesti. Ajan mittaan on täytetty myös Viipurin kulttuuriperintökohteiden rekisteriä, ja nykyisin siinä on 282 rakennusta ja rakennelmaa, joista 16 on liittovaltion tasolla merkittäviä, 75 alueellisesti merkittäviä ja 191 niin sanottuja tunnistettuja kulttuuriperintökohteita. Koska osa kohteista, kuten Viipurin linna ja Pyhän Annan Kruunun linnoitus, koostuu useasta rakennuksesta tai rakennelmasta, on historiallisesti, kulttuurisesti ja arkkitehtonisesti merkittävien, suojeltujen kohteiden lukumäärä todellisuudessa huomattavasti suurempi. Rajoitun esittelemään tässä muistomerkkien restauroinnin ja käytön pääperiaatteita sekä muutaman mielestäni tärkeimmän esimerkin.

Kaupungin kehittämisen muuttuvat suunnat

Neuvostoliiton jälkeinen aika toi mukanaan merkittäviä ja vaikeita Viipurin rakennusperintöön vaikuttaneita muutoksia. Kehityssuunnitelmien pohjana

olleet periaatteet eivät enää kantaneet, ja kaupungin väkilukukin alkoi merkittävästi laskea. Nykyään yli 71000 asukkaan Viipuri on Leningradin alueen neljänneksi väkirikkain kaupunki, mutta asukkaita on silti vähemmän kuin vuonna 1939.

Neuvostoaikana vallinnut käsitys, että Viipuri voi kehittyä vain teollisuuskaupunkina, joutui 1990-luvulla kyseenalaiseksi. Talouskriisin ja sitä seuranneen teollisuuden keskittämisen vuoksi Viipurissa suljettiin monia yrityksiä, jotka eivät pärjänneet uudessa kilpailutilanteessa. Joidenkin yritysten tuotanto kävi uudessa taloustilanteessa tarpeettomaksi ja tappiolliseksi. Jotkut yritykset taas toimivat rakennuksissa, joilla oli kulttuurihistoriallista merkitystä ja jotka olivat rakennusperintökohteita, ja kun yritykset lopetettiin, päättyi myös kyseisten rakennusten käyttö. Näin on käynyt esimerkiksi SOK:n myllylle (arkkitehti Erkki Huttunen, 1931–1932) Morskaja naberežnajalla eli entisellä Pontuksenkadulla sekä entiselle Valion meijerille pereulok Gatšinskillä, niiden palveltua neuvostoaikana aiempaa vastanneessa käytössä. Huonosti on käynyt myös entiselle Matti Pietisen huonekalutehtaalle (arkkitehdit Emil Gustafsson ja Allan Schulman, 1889), johon sijoitettiin sotien jälkeen kalanjalostuslaitteita valmistava tehdas, sekä lastenvaunutehtaana toimineelle entiselle Savo-Karjalan Tukkuliike Oy:n varasto- ja toimistorakennukselle (arkkitehti Toivo Paatela, 1937). Viimeksi mainittu tosin kunnostettiin julkisivujen restauroinnin yhteydessä vuonna 2014 ja muutettiin kauppakeskukseksi. Se on kuitenkin jäänyt lähes käyttämättömäksi, ja myös yritys saada tiloihin toimintaa perustamalla sinne nykytaiteen galleria epäonnistui.

Muilla edellä mainituilla rakennuksilla on ollut ikävä kohtalo, ja niiden rappeutuminen jatkuu. Entisen SOK:n myllyn osti vuonna 2019 Port Logistic Ltd, ja sitä suunniteltiin muutettavaksi kauppa- ja viihdekeskukseksi, jossa olisi myös museo. Myöhemmin myllyyn kaavailtiin meritekniikan keskusta tai merenkulun koulutuskeskusta, mutta toistaiseksi mitään ei ole tapahtunut.

Käytäntö on osoittanut, ettei arkkitehtonisesti ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten ränsistymistä tai jopa tuhoutumista estä niiden ottaminen kaupunkitilallisesti merkittävien suojeltavien kohteiden luetteloon. SOK:n myllyn vieressä Morskaja naberežnajalla on vanhan, ilmeisesti Allan Schulmanin suunnitteleman sähkölaitoksen sekä raitiovaunuvarikon ja sen toimiston (Allan Schulman 1914, 1922, 1924) murheelliset rauniot. Viipurin raitioliikenne lopetettiin vuonna 1957, eikä varikon rakennuksilla ole sen koommin ollut pysyvää omistajaa ja huolenpitoa. Omistajien vaihtuessa rakennusten rappeutuminen on jatkunut, ja tuho näyttää jo peruuttamattomalta. Vähäisenä lohtuna voidaan pitää sitä, että vuonna 2018 Viipuriin pystytettiin

raitioliikenteen muistomerkki. Se on pieni raitiovaunu, joka on valmistettu Viipurin telakalla vanhan raitiovaunun piirustusten mukaan ja sijoitettu paikalle, jossa tapahtui vuonna 1920 kaupungin historian suurin raitiovaunuonnettomuus. Kun ajatus raitiovaunumuistomerkin pystyttämisestä oli vielä ilmassa, heräsi kysymys siitä, miten tämä nähtävyys voisi olla osa kaupunkitilaa ilman, että se joutuisi vandalismin kohteeksi. Päätös sijoittaa vaunuun minikahvila on mielestäni erittäin onnistunut.

Viipurin entisen raitiovaunuvarikon raunioitunut toimisto Morskaja naberežnajalla, entisellä Pontuksenkadulla. Valokuva: Julia Mošnik, 2025.

Raitiovaunuliikenteen muistomerkkiä vastapäätä ulitsa Pionerskajalla eli entisellä Torikadulla on toinen (toivottavasti ilahduttava) esimerkki erityisestä arkkitehtuurikohteesta, jota käytettiin neuvostovuosina teollisuusrakennuksena ja joka on nyt restauroitu. Tämä ennen ravintola Lehtovaaran talona tunnettu Suomen Yhdys-Pankin liiketalo (arkkitehti Uno Ullberg, 1911) kärsi sotatoimissa huomattavia vaurioita, mutta se kunnostettiin ja muutettiin vuonna 1964 Majak-

ompelimon (myöh. Saima) työtiloiksi. Tosin julkisivuista katosivat kunnostuksessa sotien halki säilyneet koristeet. Valtion omaisuuden 1990-luvulla toteutetun yksityistämisen seurauksena ompelimo lopetti toimintansa, mutta rakennus pysyi vielä pitkään entisten omistajien kirjoissa. Talon seistessä tyhjiään yli 20 vuotta katto, julkisivut, seinät ja välipohjat vaurioituivat pahoin, ennen kuin se vuonna 2015 päätyi uudelle omistajalle. Tämä teetti rakennukselle restaurointisuunnitelman, jossa siihen esitettiin lasikattoista lisäkerrosta.

Vuoden 2024 kuluessa entinen liiketalo sai hyvinkin alkuperäisen kaltaisen ulkoasun. Erityisesti restauroinnissa palautettiin – vuoden 1911 liiketalolle sopivia materiaaleja käyttäen – ikkunoiden alkuperäinen muoto sekä julkisivuista hävinneet betoniset koristerenkaat. Ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen aiotaan avata jälleen ravintola ja kauppoja, uuteen lasikatteeseen osaan hotellihuoneita ja atriumpiha. Tavoitteena on muuttaa liiketalo ja viereinen pankkitalo yhtenäiseksi hotelli- ja ravintolakompleksiksi, jossa on baareja, konditorioita ja erilaisia ajanvietemahdollisuuksia.

Restauroitu "Lehtovaaran talo" ulitsa Krepostnajan (Linnankadun) kulmassa toukokuussa 2026.
Valokuva: Svetlana Levoško.

Mainitsen vielä yhden "teollisuusrakennuksen", entisen dominikaanisen konventin kirkon, joka toimi ennen sotia Viipurin maaseurakunnan kirkkona osoitteessa ulitsa Vyborgskaja eli Luostarinkatu 11. Neuvostovuosina tähän sotatoimissa vaurioituneeseen ja sittemmin korjattuun rakennukseen sijoitettiin Elektroinstrument-tehtaan takomo. 1980-luvun lopulla tehdas päätettiin lopulta siirtää muualle, mutta kun näin vuonna 1989 tapahtui, rakennuksessa syttyi tulipalo. Kattonsa menettänyt, puoliksi raunioitunut kirkko on saanut siitä

lähtien ränsistystä, osittain katseilta piilossa kirkon viereen perustetun autokorjaamon aidan takana. Yritykset luovuttaa rakennus uskonnollisille järjestöille ovat jääneet tuloksettomiksi, sillä järjestöt eivät ole halunneet uhrata varoja edes rakennuksen suojaamiseen ja rakenteiden tukemiseen. Vuonna 2020 entinen maaseutuseurakunnan kirkko siirrettiin Viipurin linnan museolle, joka järjesti rakennukselle asiantuntija-arvioinnin. Tässä vaiheessa kirkkoa vasta suojataan ja sen rakenteita vahvistetaan, mutta restaurointi ja myöhempi käyttö ovat toistaiseksi ratkaisemattomia kysymyksiä.

Viipurin rakennusperintö ja puolustusministeriö

Neuvostovuosina koko Viipuri oli varuskuntakaupunkina, ja sinne oli sijoitettuna puolustusministeriön sotilasyksiköjä ja -osastoja. Armeijan omistukseen päätyi joukko arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia. 1990-luvulla merivoimien ja rajavartioston sotilasyksiköt alkoivat vähitellen vetäytyä Viipurista, mikä prosessi saatiin päätökseen vuoteen 2016 mennessä. Armeijan omistamat kasarnit, varastot, sotilaskoulutuskeskukset ja asuinrakennukset tyhjentyivät, mutta puolustusministeriö ei halunnut luopua kiinteistöistä.

Hylätyt ja huolenpitoa vaille jääneet rakennukset alkoivat pian rapistua, ja niihin alkoi tunkeilla levotonta väkeä. Ikkunoiden rikkominen, omaisuuden varastaminen ja hajottaminen, sisätilojen vahingoittaminen ja pahimmillaan tulipalot olivat arkipäivää. Silti kyseessä eivät olleet mitkään vähäiset laitakaupungin rakennukset vaan kaupungin ytimessä sijaitsevat, Viipurin kehityksen kannalta olennaiset ja arkkitehtonisesti ja historiallisesti arvokkaat rakennuskokonaisuudet. Oma tarinansa ovat ulitsa Krepostnajan entiset ammattikoulun (arkkitehti Väinö Keinänen, 1930–1931) ja sahateollisuuskoulun (arkkitehti Georg Fraser, 1935) rakennukset, joissa neuvostovuosina toimi merivoimien koulutusosasto. Rakennukset siirtyivät Leningradin alueen omistukseen toukokuussa 2024, ja ne oli jo ennen sitä osittain kunnostettu, mutta valvontakameratkaan eivät ole pystyneet suojaamaan niitä vandalismita. Tammikuussa 2025 Leningradin alueen kuvernööri ilmoitti, että entiseen ammattikouluun Krepostnaja 57:een sijoitetaan restauroinnin jälkeen nuorten luovan toiminnan palatsi (alun perin sinne kaavailtiin yleissivistävää koulua, mutta viranomaiset muuttivat mieltään). Keskuskasarnin tiloihin avataan isänmaallisen kasvatuksen keskus, ja toimintaansa jatkaa myös Bair Irintšejevin aloitteesta 2016 perustettu Karjalankannaksen sotamuseo.

Vielä yhtenä esimerkkinä mainitsen kauppaneuvoksetar Alice Hackmanin tontille 1897 rakennetun talon osoitteessa Severnyi Val eli Pohjoisvalli 11 (arkkitehti Fredrik Thesleff). Neuvostoliiton hajottua tässä Puolustusministeriön omistamassa palatsissa oli Viipurin upseerien kokouspaikka ja asuinhuoneistoja, kunnes talo tyhjennettiin. Vuonna 2014 syttyi tuhoisa tulipalo, jossa sisätilat vaurioituivat ja julkisivut kärsivät huomattavia vahinkoja. Arvokkaan rakennuksen pelastustöihin ei monista syistä kuitenkaan päästy: talosta ei ollut tehty kulttuurihistoriallista asiantuntija-arviointia, se ei ollut suojeltu, eikä siitä ollut piirustuksiakaan. Tulipalosta on nyt kulunut yli kymmenen vuotta, ja rakennus jatkaa – osittain hätäkorjattuna – ränsistymistään. Hiukan edistystä on silti tapahtunut: vuonna 2022 rakennus lisättiin Venäjän federaation kansojen kulttuuriperintökohteiden (historian ja kulttuurin muistomerkkien) yhtenäiseen rekisteriin ja sen alueen rajat sekä suojelun kohteet määriteltiin.

Silti jää yhä kysymys, mitä tehdä rakennukselle jatkossa. Alueviranomaiset ovat ehdottaneet sen muuttamista kouluksi. Idea on hyvä, mutta sen toteutuessa rakennuksen käyttötarkoitus muuttuisi jyrkästi, mikä on harvoin hyväksi muistomerkillle. Palaan tähän hieman myöhemmin, mutta ensin muutama sana vaikeimmassa tilassa olevista muistomerkeistä.

Kulttuuriperintö käännekohdassa

Viipurin arkkitehtuurimuistomerkkeihin liittyvistä ongelmista puhuttaessa tulee ensimmäisenä mieleen rakennus, jonka kohtalo ei jätä ketään kylmäksi. Täysin ehjä rakennus on rappeutunut viipurilaisten silmien edessä neljässä vuosikymmenessä korjauskelvottomaksi, hätäkorjauksia huutavaksi rakennusraunioksi. Kyseessä on entisen Linnankadun korkeimmassa kohdassa Krepostnaja 11:ssä sijaitseva liike- ja asuintalo Domus, upea arkkitehtuurin taidonnäyte, joka rakennettiin arkkitehti Karl Hård af Segerstadin piirustusten mukaan vuosina 1904–1905. Venäjällä kirjakauppias Victor Hovingin mukaan Govingin talona tunnettu rakennus tyhjennettiin asukkaista 1980-luvun lopulla.

Kyse ei ollut vain siitä, että Domus vaati peruskorjausta, sillä se ei vaatinut sitä yhtään enempää kuin mikä tahansa muu vanha rakennus. Kyse oli siitä, että erinomaisella paikalla sijaitseva kaunis talo, jossa oli yli 60 hienosti säilynyttä uunia ja takkaa, sai liikemiehet ideoimaan sen muuttamista kalliiksi hotelliksi. Hotelli-idea osui kuitenkin ajankohtaan, jolloin Neuvostoliitto hajosi ja yksityistäminen alkoi, ja hanke vaipui unohduksiin. Talon omistajat vaihtuivat, mutta yksikään ei ryhtynyt edes vähäisiin toimenpiteisiin estääkseen rakennusta tuhoutumasta. Domuksen ikkunat rikottiin, katto alkoi rapistua, syttyi tulipaloja,

ja ääriurheilun harrastajat käyttivät taloa kiipeilykohteena. Tapaus tuo esiin Venäjän lainsäädännön avuttomuuden muistomerkkien suojelussa: on mahdotonta saattaa vastuuseen piittaamatonta omistajaa, vaikka tämä on lain mukaan velvollinen ylläpitämään muistomerkkiä, huolehtimaan sen säilymisestä ja – omalla kustannuksellaan – kulttuurihistoriallisesta arvioinnista sekä vaalimaan yksityiskohtia, jotka on kirjattu muistomerkin suojelun kohteiksi.

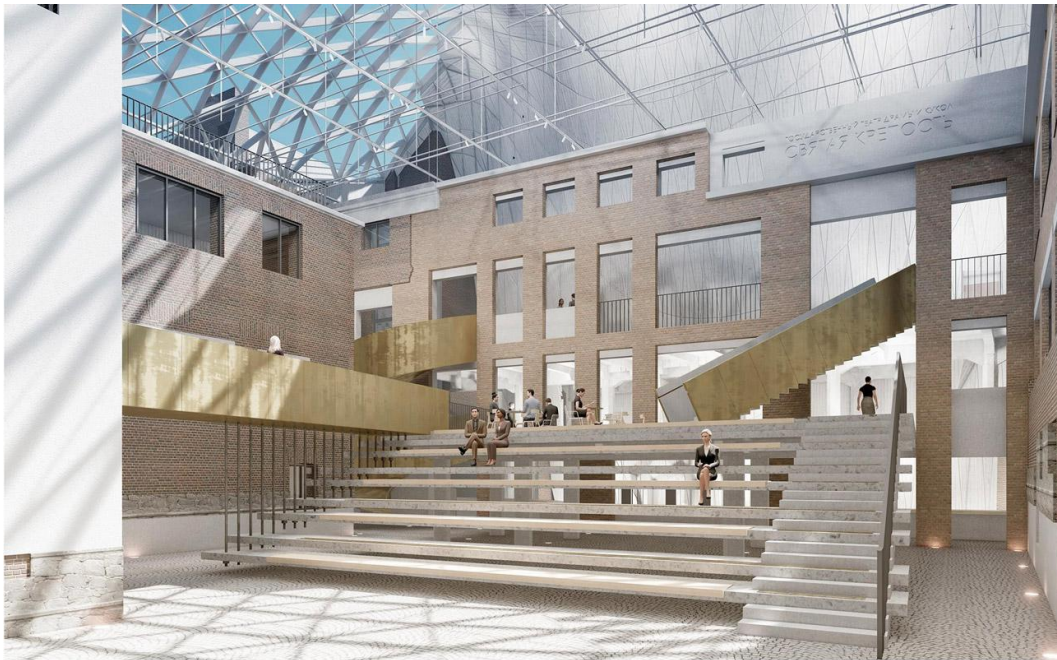

Raunioitunut Domus eli Hovingin talo ulitsa Krepostnajalla (Linnankadulla). Valokuva: Julia Mošnik, 2025.

Ongelmaa pahensi se, että rappeutuva rakennus, joka sijaitsee yhdellä tärkeimmistä turistikaduista, oli käynyt hengenvaaralliseksi. Katu oli pakko sulkea. Vuonna 2021, erittäin pitkän ja vaikean oikeudenkäyntiprosessin jälkeen, Domus takavarikoitiin ja siirrettiin Leningradin alueen hallintaan. Hätkorjausten lisäksi rakennuksen tiilimuurien murenevat yläosat jouduttiin ohikulkijoille vaarallisina purkamaan. Domus on kuitenkin edelleen kahden asuntolainan vakuutena, joten sitä ei voida lunastaa. En uskalla olla toiveikas

rakennuksen tulevaisuuden suhteen, vaikka onkin vielä vähäistä toivoa sen osittaisesta säilymisestä. Mutta vaikka Domuksella olisi edessään restaurointi ja vaikka se päättyisi osaavien ja vastuullisten mestareiden käsiin, voiko toivoa, että se olisi restauroinnin jälkeen yhä Domus eikä uusi rakennus, joka mukailee puretun rakennuksen arkkitehtuuria?

Domus on vain yksi räikeä esimerkki. Sen lähellä sijaitsee niin kutsuttu Seth Sohlbergin kortteli, useista eri-ikäisistä rakennuksista koostuva kokonaisuus, joka neuvostoaikana muutettiin Elektroinstrument-tehtaan tuotanto- ja hallintotiloiksi. Tehtaan toiminnan loppuminen johti sielläkin rakennusten tyhjenemiseen ja nopeaan rappeutumiseen. Vuonna 2013, yhden seinän romahdettua, kaupungin viranomaiset toivat paikalle (ilmeisesti hyvässä tarkoituksessa) puskutraktorin ja yksinkertaisesti purkivat osan rakennuksista. Viranomaisille hieman yllättäen tämä omavaltainen teko aiheutti kaupunkisuojelijoiden keskuudessa melkoista suuttumusta, ja korttelin täydellinen tuhoaminen onnistuttiin estämään.

Havainnekuva Seth Sohlbergin kortteliin suunnitellusta kulttuuri- ja matkailukeskuksesta. Arkkitehtitoimisto Studija 44, 2021.

Vuonna 2017 arkkitehti Nikita Javeinin johtama suuri pietarilainen arkkitehtitoimisto Studia 44 laati Seth Sohlbergin korttelille kunnostussuunnitelman, jonka mukaan säilyneet rakennukset restauroitaisiin ja niistä muodostettaisiin uudisrakennusten kanssa koko korttelin laajuinen konsertti- ja teatterikeskus. Kiistanalaisena pidetään korttelin sisäosan katteeksi

ehdotettua kupumaista lasikattoa, joka tuntuu olevan ristiriidassa ympäröivän historiallisen rakennuskannan kanssa. Ja vaikka viranomaiset, suojeluviranomaiset ja yleisö ovat yleisesti ottaen tukeneet hanketta, on edelleen ratkaisematta, tarvitaanko Viipuriin näin suurta teatteri- ja konserttikompleksia.

Muistomerkkien käytön kiistakysymyksiä

Ei ole salaisuus, miten olennaista on rakennusta vaalittaessa säilyttää myös sen alkuperäinen käyttö. Viipurin muistomerkeistä parhaiten säilyneitä ovatkin ne rakennukset, joiden käyttötarkoitus ei neuvostoaikana muuttunut, kuten pankit ja koulut. Monissa niistä on julkisivujen lisäksi tallella sisustuksen yksityiskohtia, kiintokalusteita, ovia ja ikkunoita. Mutta mitä tehdä, jos aiempaa käyttötarkoitusta ei enää ole tai se on tulevaisuudessa häviämässä? Tästä esimerkkinä voidaan mainita Patterimäen vesitorni (1930), jonka käyttö vesitornina päättyi jo 1940-luvulla. Neuvostoliiton jälkeisenä aikana osa tornin tiloista palveli ravintolana, mutta nykyään rakennus seisoo tyhjiään eikä sen käyttömahdollisuuksia vielä täysin hahmoteta. Ehkä pian nähdään suunnitelma, joka antaa arkkitehti Väinö Keinäsen teokselle uuden elämän.

Onnistuneena pitäisin ulitsa Vyborgskaja (Luostarinkatu) 2:ssa sijainneen entisen panttilainaamon muuttamista retkeilymajaksi. Tällaiset onnistuneet ratkaisut ovat silti pikemminkin poikkeus. Tekniset, taloudelliset ja poliittiset muutokset vaikuttavat sellaisiinkin arkkitehtuurimuistomerkkeihin, jotka ovat ennen tuntuneet olevan turvassa, kuten pääpostin rakennus (arkkitehti Jac. Ahrenberg, 1914). Sen julkisivut on äskettäin kunnostettu, sisätilat yksityiskohtineen ovat säilyneet hyvin, ja rakennusta käytetään alkuperäiseen tarkoitukseensa. Mutta postipalvelujen kriisi tilanteessa, jossa Venäjän postin kanssa kilpailevat mobiilimmat postipalvelut, on johtanut siihen, että posti joutuu hoitamaan sille ennen vieraita tehtäviä. Pääpostiin onkin sijoitettu myyntipisteitä ja pankkikonttori.

Myös pankkien tilanne on muuttunut. Viime vuosina monet pankkikonttorit on suljettu. Näin on käynyt esimerkiksi Vyborg-pankille, joka toimi entisten Pohjoismaiden Osakepankin (Waldemar Aspelin, 1900) ja Pohjoismaiden Yhdyspankin (Gustaf Nyström, 1901; Uno Ullberg, 1910) upeissa pankkitiloissa ulitsa Pionerskaja (Torikatu) 2:ssa ja 4:ssä. Rakennusten sisätilat, uunit, peilit, lamput ja kattokruunut mukaan lukien, ovat säilyneet erinomaisessa kunnossa, mutta pankkitoiminnan loputtua ne ovat vaarassa. Tätä kirjoitettaessa Pionerskaja 2 on suljettu, mutta Pionerskaja 4:ssä on kaupungin oikeustalo, kauppola ja kahvila, ja entiseen Pohjoismaiden Yhdyspankin pankkisaliin ja sen

yhteydessä oleviin tiloihin on asettunut Viipuria ympäristön yhteinen keskuskirjasto. Pankit ovat hyvin omanlaisiaan rakennuksia, joille on vaikea löytää muuta käyttöä, ja voi kysyä, sopiiko kirjasto entisiin pankkitiloihin, ja kuinka järkevää on muuttaa pankki kirjastoksi. Paikalla vaikutelmaksi kuitenkin muodostuu, että on syntynyt epätavallinen ja kiinnostava kirjastotila. Rakennus näyttää päätyneen käyttäjälle, joka ymmärtää sen arvon.

Tästä aiheesta voisi jatkaa pitkäänkin. Viipurissa ei esimerkiksi enää oikein ole linja-autoasemaa, koska sen toiminnot on siirretty pois linja-autoasemalta (Väinö Keinänen 1932; Uno Ullberg 1937–1938). Tilalle on tullut ketjukahvila. Punaisenlähteentorin vanhassa apteekkitalossa (arkkitehti Fredrik Thesleff, 1887) on toinen ketjuliike syrjäyttänyt ainoan kaupungissa säilyneen vanhan apteekin yksinkertaisesti siksi, että löytyi varakkaampi vuokralainen, joka tarveli sen sisätilat.

Tässä tulemme luultavasti kaikkein vaikeimpaan kysymykseen: mitä Viipuri tarvitsee? Ja vastaavasti, miten kulttuuriperintökohteita tulisi käyttää, jotta ne pysyisivät tärkeänä osana kaupungin kehitystä ja elävänä osana kaupunkitilaa?

Viime aikoina Viipurin kehityssuunta on merkittävästi muuttunut. Tähän ovat vaikuttaneet paitsi teollisuuden taantuminen, yksityistäminen ja sotilasyksiköiden vetäytyminen myös viime vuosien tapahtumat: pandemia, rajojen sulkeminen ja Pietarin suunnan liikenneyhteyksien parantuminen. Skandinavian-maantien kunnostaminen ja erityisesti nopeat Lastotška-junat ovat tehneet Viipuriin matkustamisesta erittäin mukavaa, ja kaupungin merkitys matkailukohteena kasvaa vuosi vuodelta. Vuonna 2023 Viipurin alueella kävi virallisten tilastojen mukaan 1 625 627 matkailijaa, joista noin miljoona vieraili Viipurissa. Viipurin linnassa kävi vuonna 2024 noin puoli miljoonaa matkailijaa, ja tätäkin enemmän vierailijoita oli Monrepos'n puistossa.

Ihmiset tulevat Viipuriin etsimään ”keskiaikaista Eurooppaa” ja käyvät kiertoajeluilla, museoissa, ravintoloissa ja kahviloissa. Monet myös yöpyvät kaupungissa, joten hotellihuoneille on etenkin kesäaikaan suurta kysyntää. Siksi kaupungin vanhassa osassa on ajoittain viikonloppuisin ruuhkaa, etenkin toukokuussa ja uudenvuoden lomien aikaan. On sekä omatoimimatkailijoita että opastettuja ryhmiä, jotka jonottavat ravintoloihin ja matkamuistomyymälöihin. Ulitsa Krepostnajan kylteistä näkee selvästi, että ihmisiä vetävät puoleensa historiaa huokuvat paikat. Monille vanhankaupungin kahviloille on annettu talon sotia edeltäneen ajan historiaan liittyvä nimi taikka nimi, joka viittaa Viipurissa ennen sotia asuneisiin henkilöihin, mistä esimerkkejä ovat kahvilat Wolff, Elfström ja August Wahl. Kaupungin tärkeimmän gastronomisen erikoisuuden, viipurinrinkelin, suosio rikkoo kaikki ennätykset.

muutos rekisteröityjen kohteiden suojelussa tapahtui vuonna 2015, kun Venäjän kulttuuriministeriö antoi määräyksen "Leningradin alueen Viipurin kaupungin liittovaltiotasoisesti merkittävän historiallisen asutuksen alueen rajojen ja suojelun kohteiden hyväksymisestä". Siinä vahvistettiin luettelo Viipurin historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaista rakennuksista ja rakennelmista sekä suojelun kohde. Kaupunkitilan kannalta arvokkaiksi kohteiksi luetaan paitsi kulttuuriperintökohteiksi määritellyjä rakennuksia ja rakennelmia myös arvokkaita neuvostoaikaisia rakennuksia ja muistomerkkejä, kuten suomalais-venäläisenä yhteistyönä suunniteltu hotelli Družba (1982), arkkitehti Aleksandr Šverin piirtämä kahvila-ravintola Brigantina (1968) osoitteessa Južnyi Val 16 sekä Leninin patsas. Lisäksi asiakirjassa määrätään, että kaupungin historiallisessa osassa on rakennettaessa ja restauroitaessa säilytettävä kaavallinen rakenne, rantaviivan muoto, katuverkon historialliset linjat, tilarakenne, tärkeät näkymälinjat, rakennusten muodostama sommitelma ja siluetti sekä rakennettujen, avoimien ja viheralueiden välinen suhde. Kuten muulloinkin, myös restaurointitöitä tehtäessä paljon riippuu muistomerkkin asiantuntija-arvion pätevyydestä, suunnitelman laadusta, urakoitsijasta ja restaurointitöiden tekijöistä. Missä tahansa vaiheessa voi ilmetä vaikeuksia ja rikkomuksia, eikä korruption poistamiseen tarkoitettu laki, liittovaltion laki 44, aina toimi muistomerkkien eduksi. Huonoja esimerkkejä ei tarvitse etsiä kaukaa. Esimerkiksi tilaajan, Venäjän rautateiden etujen mukaisesti laadittu leväperäinen asiantuntija-arviointi johti siihen, että huomattava osa historiallisesta Papulan puistosta tarvelti. Viipurin kuuluisien tornien – Vanhan kellotornin ja Raatitornin – restauroinneissa ongelmia tuottivat huolimaton suunnittelu ja yhtä lailla huolimattomat urakoitsijat. Havainnollinen esimerkki räikeistä rikkomuksista on se, että Vanhaa kellotornia koskevassa restaurointisuunnitelmassaan AK-Projekt jätti kokonaan huomiotta suojelun piiriin kuuluneen kellomekanismin ja itse kellon. Niinpä uudet suunnitelmat oli laadittava restaurointitöiden ollessa jo käynnissä. On hyvin vaikeaa ehkäistä tällaista korruptiota ja epäammattimaisuutta.

Sitä vastoin Viipurin linnaa on viime vuosina restauroitu johdonmukaisesti. Entisten vankiloiden, asevarastojen, arsenaalien ja käskynhaltijan talon entisöidyissä rakennuksissa on nykyään museon näyttelytiloja ja varastotiloja.

Kunnostettu julkisivukoriste Leningradski prospekt 31:n (Kolmikulma) asuintalossa, joka valmistui 1909 arkkitehtitoimisto Jung & Bomanssonin ja arkkitehti Armas Lindgrenin piirustusten mukaan. Talo tunnettiin nimillä Oikos ja "Pietisen talo". Valokuva: Aleksei Melnov, 2024.

Oma keskustelunaiheensa on Monrepos'n puiston kattava, useita vuosia kestänyt restaurointi. Toteutetut toimenpiteet ovat olleet mittavia, ja osa niistä herättää vakavia kysymyksiä. Erityisesti mietityttävät rantojen vahvistukset ja patomuuraukset, joissa toteuttamistapa ei ole ollut restauroiva. Vielä vaikeampi kysymys ovat kartanon päärakennuksen ja kirjaston restauroinnit. Mitä arvokkaimmat hirsirakennukset purettiin kokonaan ja sen jälkeen jälleenrakennettiin, osin kartanon alkuperäisiä ja osin uusista materiaalia käyttäen. Alkuperäisiä hirsii hyödynnettiin niin vähän, ettei voi varmuudella sanoa, missä määrin rakennukset ovat nyt historiallisesti tarkkoja ja tuleeko restauroinnin tulosta pitää uudisrakennuksena. On silti kiistatonta, että käyttämättömät ja lähes korjauskelvottomiksi ränsistyneet rakennukset vaativat kiireellistä restauroimista. Tammikuussa 2025 Monrepos'n päärakennuksessa avattiin ensimmäistä kertaa pysyvä museonäyttely.

Monrepos'n rekonstruoidut päärakennus ja kirjasto vuonna 2024. Restaurointiarkkitehtina oli Jelena Skryljova pietarilaisesta arkkitehtitoimistosta Liteinaja Tšast-91:stä. Valokuva: Aljona Golovatš.

Vuonna 2014 rakennussuojelun ja kulttuuriympäristöjen vaalimisen kansainvälisen asiantuntijajärjestön ICOMOSin Suomen ja Pietarin osastot ja suomalainen Rakennustaiteen seura järjestivät Viipurissa seminaarin "Viipurin monikulttuurinen perintö ja sen suojelu". Siellä ehdotettiin, että Viipuria esitettäisiin UNESCO:n maailmanperintökohteeksi ja että Viipurista tehtäisiin *rakennusperintöhälytys*, joka julkaistaisiin kansainvälisen ICOMOSin

ylläpitämällä *Heritage Alert* -sivustolla (näin tapahtuikin). Lisäksi seminaarissa laadittiin Viipurin monikulttuurisen rakennusperinnön suojelemiseksi ”tiekartta” toimenpidesuosituksineen. Useiden venäläisten, suomalaisten ja kansainvälisten järjestöjen, yhdistysten, yliopistojen ja asiantuntijoiden allekirjoittama tiekartta jaettiin kaikille Viipurin rakennusperinnön suojeluun kytkeytyville hallinnonaloille.

Väliaikainen suoja-aita, jolla pyritään estämään kulku r Salakkalahden eunastaan heikentyneelle rantapromenadille. Valokuva: Julia Mošnik, 2025.

Julkisen keskustelun jälkeen Venäjän federaatio kulttuuriministeriö tilasi moskovalaiselta toimistolta, Tieteellisen restaurointisuunnittelun keskustyöpajoilta¹ suunnitelman Viipurin historiallisen alueen säilyttämisestä. Vuonna 2015 valmistuneessa suunnitelmassa esitettiin suosituksia ja ehdotuksia eri tasoisille kulttuuriperintökohteille sekä museo- ja matkailureittien

¹ Центральные научно-реставрационные проектные мастерские.

järjestämiseen sekä kaupungin infrastruktuurin kehittämiseen. Toinen tärkeä askel oli vuonna 2023 hyväksytty Viipurin kehittämisen yleissuunnitelma. Siinä ehdotettiin matkailijavirtojen ja infrastruktuurin jakamista siten, että kevennettäisiin historialliseen keskusta kohdistuvaa kuormitusta. Yleissuunnitelma esittää myös ekopolkujen, pyöräilyreittien ja vesiliikenteen kehittämistä.

Tärkeä osa suunnitelmaa on Patterimäen kunnostaminen niin, että siitä voisi kehkeytyä uusi turismin keskus ja vetonaula. Mäelle suunnitellaankin paraikaa Prospekt Leninalle johtavaa uutta puuporrasta, uudistettua kävelytieverkostoa, ulkovalaistusta, infotauluja, kosketusnäytöllä varustettuja infokioskeja, pyöräparkkeja, penkkejä ja nykyaikaisia roskakoreja. Leningradin alueen kulttuuri- ja matkailukomitean myönnettyä rahoituksen ne toteutettaneen vuoden 2026 loppuun mennessä. Tämän artikkelin kirjoittamisen aikaan keväällä 2026 oli meneillään asiantuntijaselvitys Salakkalahden rantojen reunavahvistuksen kunnostamisesta, jonka on määrä alkaa vuonna 2027. Tämä kaikki voisi luoda pohjaa kaupungin talouskasvulle matkailukohteena.

Vastikään peruskorjattu ja osin restauroitu asuintalo ulitsa Krepostnaja 2 oli ennen sotia Viipurin historiallinen museo. Valokuva: Aljona Golovatš, 2025.

Mutta tämä kaikki on turhaa, ellei kulttuuriperintökohteiksi rekisteröityjen asuinrakennusten ongelmiin puututa. Viime vuosina tällaisia rakennuksia on ryhdytty kunnostamaan mittavassa peruskorjausohjelmassa osin restauroivin

menetelmin, mikä on jo vaikuttanut merkittävästi kaupungin ilmeeseen. Kevääseen 2026 mennessä on kunnostettu jo kolmisenkymmentä rakennusta. On todettava, että näissäkin tapauksissa työn laatu riippuu hyvin paljon asiantuntijoiden, suunnittelijoiden ja urakoitsijoiden tunnollisuudesta. Asuintalojen restauroimista hankaloittaa kuitenkin vielä yksi seikka: se, että asunnot voivat olla yksityistettyä omaisuutta, johon ei voida kajota. Asunnoissa asutaan kunnostustöiden aikana, mutta taloja on hyvin vaikeaa kunnostaa asuntoihin menemättä. Tästä voi seurata esimerkiksi se, että viemäröintiin ja kunnallistekniikkaan liittyviä ongelmia ei pystytä ratkaisemaan ja ongelmat kasaantuvat. Kaikesta huolimatta se, että kulttuuriperintökohteiksi määritellyjä asuinrakennuksia voidaan kunnostaa ja kunnostetaan, merkitsee Viipurille tärkeää uudistusta.

Suomennos venäjältä Netta Böök.